

Plan- og bygningsetaten
postmottak@pbe.oslo.kommune.no

Deres ref.: 201904656-416

Oslo, 18. desember 2023

MERKNADER TIL FORSLAG TIL KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Oslo Elveforum har følgende merknader til forslaget til kommuneplanens arealdel – Oslo mot 2040:

Klimakutt og klimatilpasning

Oslo Elveforum er enig i at det er behov for endringer i arealplanlegging og byutvikling for å bidra til reduksjon i klimagassutslipp og ruste samfunnet mot klimaendringer. Dette krever nye løsninger for hvor og hvordan det bygges, og for ivaretagelse av grønnstruktur, naturkvaliteter og vassdrag. Der er i arealdelen til kommuneplanen at de nødvendige områder for disse løsningene skal settes av.

Uten at arealer sikres til formålet i denne planrevisjonen er ikke vi sikre på at foreslåtte løsninger er på plass raskt nok. Spesielt vil vi understreke behovet for raskere tempo i elve- og bekkeåpninger og sterkere innsats for å få på plass en bedre overvannshåndtering.

Byvassdrag og grønne områder

Kommuneplanens samfunnsdel og byutviklingsstrategi fra 2018 fastsetter at Oslos grønnstruktur skal videreføres og styrkes. De siste årenes «parkopprør» har vist at arealplanlegging og utbygging i større grad må legge vekt på innbyggernes behov for parker og andre grønne områder. Dette må være en viktig premisse for alt kommuneplanarbeid. Det bør ikke være mulig å ta i bruk nye boligområder uten at tilstrekkelige grøntområder er på plass ved innflytting.

Koronapandemien synliggjorde hvor viktige byvassdragene og parkområdene langs vassdragene er for befolkningens muligheter for friluftsliv og rekreasjon. De fleste går tur i sitt nærområde. Men byvassdragene fører folk fra fjorden og helt opp i Marka, og er en kilde til gode turopplevelser og økt livskvalitet.

I planbeskrivelsen savner Oslo Elveforum en målsetting om at det skal etableres gjennomgående turveier langs alle byvassdragene.

Oslo Elveforum har merket seg at det nye byrådet vil prioritere park i Bestumkilen, på Ensjø og på Økern, «etablere Groschparken», «sørge for at parken i Nydalen blir på minst 15 dekar» og «etablere sammenhengende kyst- og elvestier». (Hammersborg-erklæringen, s. 24 og 43). Vi ser dette som viktige skritt i riktig retning og forventer at nødvendige endringer gjøres i Temakart T-3..

Arealplanen peker på at kommunens vassdrag er viktige som oppvekst- og gyteområder for fisk og annet biologisk mangfold. I vassdragene og i vegetasjonsbeltene langs disse lever et stort mangfold av blant annet insekter og fugler, samt bever, sjøørret og laks. Vassdragene er også viktige for lokalklima, ved å fungere som ventilasjonskanaler, og er blant de viktigste flomveiene i byggesonen.

Det er positivt at byrådet vil «utarbeide en samlet plan for vern og restaurering av elvedalenes naturverdier, herunder sikre vernet av Lysakerelva, Mærradalen, Alnaelva og Ljanselva», og vil «følge opp Forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark» (Hammersborg-erklæringen, s. 16). Det bemerkes at det positive med forvaltningen av Østensjøområdet bygger på kommunens engasjement med Østensjøvannets venner, og viser til at elvegruppene for de øvrige elvene besitter viktige kunnskaper og viser lokal engasjement.

Vassdragene

Oslo Elveforum vil gi ros til de som har utarbeidet vassdragsdelen i arealplanen. I all hovedsak er vi godt fornøyd med det som foreslås.

Arealplanen fastslår at hensikten med pkt.17 er å ivareta vassdragenes betydning for klimatilpasning, naturopplevelser og miljøtilstanden i Oslofjorden. Gjennom pkt. 17.1 gjøres temakart T4 Naturmiljø og vassdrag juridisk bindende. Alle åpne vannflater, også de som ikke vises på temakartet eller plankartet, skal holdes åpne.

I vassdragsdelen av kapittel 9.2 i planbeskrivelsen heter det at «De sammenhengende bekkestrekningene er angitt på T4 som hovedvassdrag og sidevassdrag». Oslo Elveforum forstår det slik at utgangspunktet er de naturlige vannveiene som inngår i det offentlige kartgrunnlaget, og hvor Vann- og avløpsetatens database for ledninger og inn- og utløpsrister er lagt til. Temakart T4 viser dermed også de delene av vannveiene som er lukket, forutsatt at de inneholder «rent» vann (ikke AF-ledninger), og henger sammen med en åpen del.

Naturlige dammer er angitt som hovedvassdrag på temakartet. Kunstige og private dammer og de naturlige vannveiene i byggesonen (åpne bekker) som ikke er sammenkoblet via ledningsnett, og ikke renner åpent ut i et hovedvassdrag eller sidevassdrag, er angitt på temakart T4 som øvrige bekker og dammer. Det finnes også dammer som ikke er knyttet vannsystemet som f.eks. Andersendammen, Postdammen og Lindbäckdammen i bydel Nordstrand. Her er verdifulle

grøntområder for bydelens befolkning. Se <https://www.osloelveforum.org/damregister-for-oslo/>

Lukkede vassdrag som er lagt i AF-ledning, vises imidlertid ikke på T4. Etter Oslo Elveforums syn er dette en alvorlig mangel ved temakart T4. De historiske elvene og bekkene som kommunen har behandlet aller dårligst, ved å lukke vassdragene og benytte dem som kloakkløp, bør synliggjøres på temakartet. Den nye arealplanen bør ikke tildekke de faktiske forhold ved ikke å kalle kloakkførende lukkede historiske vassdrag for vassdrag. Jf. at det i kapittel 3.4 i planbeskrivelsen påstås at «Alle vassdrag er nå kartfestet».

Oslo Elveforum mener at noen av de historiske vassdragene som ligger i AF-ledning, eller delstrekninger av disse vassdragene, kan være egnet for gjenåpning om det utføres separeringstiltak, for eksempel Torshovbekken, eventuelt som ledd i overvannshåndtering.

Oslo Elveforum har ikke vurdert om temakart T4 inneholder samtlige vassdrag som er åpne eller har potensiale for gjenåpning. Vi har lagt til grunn at de vassdragene som er nevnt i dokument 387 i saksdokumentene, alle er lagt inn på T4.

Oslo Elveforum støtter helhjetet bestemmelsen i pkt. 17.1 c om at det ikke tillates nye tiltak i en sone på minimum 20 meter fra vannkant for hovedvassdrag og dammer, og minimum 12 meter fra vannkant for sidevassdrag langs vassdrag i byggesonen. Målene skal oppfattes som minimumsavstand.

I denne sonen skal naturlig vegetasjon bevares, og det skal tilrettelegges for reetablering av naturlig vegetasjon der dette ikke finnes.

Som det fremgår av veiledningen til arealdelen av kommuneplanen, skal «tiltak» i pkt. 17.1 c forstås som «alle tiltak etter plan- og bygningsloven § 1-6, dvs. også tiltak som ikke er søknadspliktige». Det er viktig at begrepet «tiltak» beholdes i denne bestemmelsen, og ikke erstattes med «nye bygg» e.l. Jf. her også bruken av termen «tiltak» i plan- og bygningsloven § 1-8 Forbud mot tiltak mv. langs sjø og vassdrag.

Første ledd i pbl. § 1-8 lyder: «I 100-metersbeltet langs sjøen og langs vassdrag skal det tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser.» Vi støtter bestemmelsen i pkt. 17.1 d i arealplanforslaget om forbud mot å iverksette bygge- og anleggstiltak inntil 100 meter fra vannkanten langs vassdrag i Marka.

Vannkanten skal ifølge retningslinjene til pkt. 17.1 måles fra vannstand ved den høyeste flom som erfaringsmessig kan påregnes i gjennomsnitt hvert tiende år. Her vil Oslo Elveforum påpeke at det er helt nødvendig med et klimapåslag.

Temakart T4 viser vannkantene på hovedvassdragene som ved vannføring på ca. årgjennomsnitt. Dette er ca. en tidel av vannføring ved historisk 10-årsflom, dvs. uten klimapåslag. For å sikre forsvarlig gjennomføring av bestemmelsen i pkt 17.1 c bør dette og øvrige kart tegnes om til å vise 10-årsflom med det aktuelle

klimapåslaget. Dette er særlig påkrevd for de strekningene av Alna og Lysakerelva hvor disse renner gjennom naturlige flomsletter hvor betydelige arealer oversvømmes ved 10-årsflom..

Gjenåpning av vassdrag

Oslo trenger åpne og tilgjengelige vassdrag, omgitt av naturlige, frodige og langstrakte elveskoger og grøntområder som følger det historiske bylandskapet. Lukkede elve- og bekkestrekninger må gjenåpnes. Med våtere og villere vær vil åpne vassdrag være svært viktige flomveier.

I veiledningen til pkt. 17 Vassdrag i forslaget til kommuneplanens arealdel slås følgende fast: «Lukkede vassdrag som blir gjenåpnet, skal regnes som åpne vassdrag, og bestemmelsene om byggefrie belter langs vassdrag vil da gjelde også for disse.»

Dette er vel og bra, men en må også sikre at det ikke bygges innenfor disse beltene før gjenåpning skjer. I motsatt fall er faren overhengende for at det allerede er bygd så tett inntil det lukkede vassdraget at de byggefrie beltene i praksis blir altfor smale langs det gjenåpnede vassdraget. Det er ikke tilstrekkelig at kravet til minimumsbredde for byggefrie belter overholdes etter at vassdraget er gjenåpnet.

Som et minimum bør det tydeliggjøres i kommuneplanens arealdel at bestemmelsene i pkt. 17.1 c om byggefrie belter langs vassdrag også gjelder for lukkede strekninger som på temakart T4 er angitt med potensial for gjenåpning.

Bestemmelsene i pkt. 17.1 c bør etter vårt syn gjelde for alle lukkede strekninger på temakart T4, dvs. også for strekninger som ikke er angitt med potensial for gjenåpning på temakartet. Jf. at mulighetene for gjenåpning vil kunne endre seg over tid, slik det også påpekes i veiledningen til pkt. 17.

Veiledningen slår fast at gjenåpning bør fortløpende vurderes der nye tiltak berører lukkede vassdrag, og det selv om den aktuelle strekningen ikke engang er vist på temakart T4. Mulighetene for gjenåpning bør derfor vurderes i alle plan- og byggesaker. Et eksempel er ved Hauketo hvor Ljanselva ble lagt om på 1960-årene. Det opprinnelige elveløpet bør vurderes delvis gjenåpnet til håndtering av flomvann.

Miljømål

Av arealplanen framgår at for Oslo er status at rundt 45 prosent av vassdragene i kommunen ikke tilfredsstillende miljømålene. De viktigste påvirkningene er forurensning fra spillvann og veivann, i tillegg til fysiske inngrep som kulverter og bekkelukninger. I tillegg burde det vært nevnt at det lekker miljøgifter fra gamle søppelfyllinger langs Alnaelva.

Spesielt Alnaelva har behov for miljøoppgradering på kort og lang sikt. Dette krever omfattende, langvarige og delvis kostbare tiltak, som må skje i et tett samarbeid mellom stat og kommune.

Grenseelver

Vassdrag med delt kommuneadministrasjon trenger særskilt behandling for å ivareta helheten i tilsyn, skjøtsel og regulering av vannstrengen og tilhørende kantsoner. Bestemmelsene for grenseelvene bør inkludere et punkt som åpner for at bygge- og plansaker som grenser til vassdraget skal/kan avgjøres i fellesskap med nabokommuner.

Vennlig hilsen
Oslo Elveforum

Per Østvold (sign.)
leder

Helèn Svensson (sign.)
nestleder